

1970. – London, 1970.

20. Mary Stott, «Davies, Margaret Caroline Llewelyn (1861–1944)», *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford University Press, 2004; [online edn, Oct 2006]. – <http://www.oxforddnb.com/view/article/37681>, accessed 23 Feb 2013.

21. Sharp Evelyn. *Buyers and builders: a Jubilee sketch of the Women's Cooperative Guild 1893-1933*. – L., 1933. – P. 12.

22. *Women in Cooperation // Cooperative Life*. – 1916. – № 23-24. – С.1092.

23. Hull University Archives. – *Early annual reports indicate that their campaign for women's suffrage took the direction of directly petitioning the prime minister, for example in 1900-1930 (DCW/2/10, 34, 56, 78, 96, 102)*.

24. Hull University Archives/ *One of the earliest workers in the Guild, Catherine Webb (DCW/6/39)*.

25. *The Women's Cooperative Guild, 1883-1904 (1904) by Davies, Margaret // London School of Economics and Political. [on line] [cited 25 October 2003] lib-161.lse.ac.uk/archives/fabian.../205.pdf*.

26. Hull University Archives / *Davies, The Women's Cooperative Guild*, pp. 32, 35; (DCW/1/1).

27. Hull University Archives // *In the year of the white poppy campaign, Freundlich published her speech to the International Women's Organization (DCW/6/55, 57, 59-61, 64)*.

28. Hull University Archives // *Brewing through their European contacts like Emmy Freundlich (DCW/5/14)*.

29. *National Co-operative Archive // Report of the Proceedings of the Eleventh Congress of the International Cooperative Alliance held at Ghent 1-th to 7-th September, 1924*. – London, 1925.

30. Hull University Archives // *Papers include minutes of the central committee from early in its formation in 1888 to 1970 (DCW/1-14)*

31. *Bishopsgate Institute – WCG/3: Congress Material and Circulars, 1909-1934*.

32. *British Library of Political and Economic Science / The Co-operative Party [on line] [cited 20 December 2003] : http://www.co-op-party.org.uk/*

33. *British Library of Political and Economic Science // The Co-operative Party [on line] [cited 20 December 2003] : http://www.co-op-party.org.uk/*

34. *British Library of Political and Economic Science – Women's Cooperative Guild: 1890-1938*.

35. *National Co-operative Archive // Report of the Proceedings of the 12-th Congress of the International Cooperative Alliance held at Stockholm 15-th to 18-th August, 1927*. – London, 1927. – P. 22.

36. *RDASPI. – F.506. – Op.1. – D. 90. – L. 16*.

37. *Report of the Proceedings Congress of the International Cooperative Alliance held at Ghent 1st to 7th September, 1927*. – London, 1927. [on line] [cited 15 October 2003]: <http://www.wisc.edu/uwcc/icie/issues/priii/21cent/declar.html>

38. *RDASPI. – F.506. – Op.1. – D. 90. – L. 18*.

Н.І. Земзюліна

МІЖНАРОДНИЙ ЖІНОЧИЙ КООПЕРАТИВНИЙ РУХ У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТ. (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ)

Сучасний жіночий рух набирає дедалі домінуючого характеру, жіночі питання стають предметом уваги не тільки науковців, громадськості, але і державних органів влади та управління. Однак, зростаючий інтерес до потреб жінок спроби їх вирішення наштовкують на відсутність історичного досвіду, певних знань, цілісних досліджень, які б об'єктивно відтворювали роль та значення жінки в суспільній історії. Теоретичні та історичні обґрунтування жіночої проблематики відстали від практичних потреб часу. Метою даного дослідження є актуалізація уваги до ролі жінки в економічному та громадському житті суспільства. Виокремити

історичний досвід кооператорок та вказати на можливі сучасні форми кооперативної роботи в умовах роздрядження економіки.

Гендерний аспект європейського кооперативного руху повною мірою виявляв себе у діяльності Кооперативної жіночої гільдії (1883 р.), що виникла у Великобританії та трансформувалась у Міжнародну кооперативну жіночу гільдію (МЖКГ) в 1920-х рр. На сучасному етапі – це потужний світовий економічний центр, що представлений Міжнародним жіночим кооперативним комітетом, який успішно функціонує як підрозділ Міжнародного кооперативного альянсу. У зв'язку з цим актуальним є вивчення та критичне осмислення історичного досвіду зарубіжних країн.

У контексті можуть бути репрезентовані дослідження написані на зрізі економіки та соціальної політики, що дають змогу відкрити нам особливості формування жіночої свідомості при переході від капіталістичних стереотипів до абсолютно нових – соціально справедливих. У серії «Гендерна колекція» було випущено монографію Р. Стайтса «Жіночий визвольний рух в Росії: фемінізм, нігілізм, більшовизм, 1860-1930». Вона стосується історії ХІХ – початку ХХ ст., проте сам автор вважає, що її потрібно розглядати як дослідження загального характеру, що сприяє подальшому вивченню жіночого питання.

Європейський кооперативний рух цього періоду визначався значними змінами як в ідеології, як вже зазначалось, почали активно формуватись ідеології кооперативного капіталізму та кооперативного соціалізму, намітилися тенденції до одержавлення кооперації тощо. Характерною рисою періоду стала активна участь жінок в декількох громадських організаціях одночасно. Якщо кооперацію розглядали як засіб економічного захисту то суфражистські організації виконували функції поборників прав людини. Порівнюючи роботу, яку жінки-кооператори виконували у різних країнах Європи, можна сказати, що в досліджуваній період всі вони борються за свої економічні та соціальні та громадянські права. Саме кооперація стала тим інститутом, що давав їм простір для самоемансипації, можливо їм не вистачало освіти, певного досвіду роботи, але те що це був стрімкий рух вперед – безперечно.

Ключові слова: міжнародна жіноча кооперативна гільдія, принципи співробітництва, виборчі організації.

УДК 63.3(4Укр)61

Г. Т. Капустян

доктор історичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави та права Кременчуцького національного політехнічного університету імені Михайла Остроградського

БІЛЬШОВИЦЬКИЙ ВАРІАНТ ПОЛІТИКИ «РИМСЬКИХ ЦЕЗАРІВ», АБО: КОМНЕЗАМИ ЯК ВИЯВ ЛЮМПЕНСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ

У статті досліджено політику радянського режиму в українському селі на початку 1920-х років, спрямовану на його розкол. Для цього створено комітети незаможних селян. Особливості люмпенізованої психології незаможників були використані радянською владою для її утвердження в українському селі. Звернено увагу на запотребованість КНС у період згортання НЕПу, запровадження надзвичайних заходів, утвердження командно-репресивної системи управління.

Ключові слова: українське село, радянський політичний режим, комітети незаможних селян, люмпенська психологія, нова економічна політика, надзвичайні заходи.

Постановка проблеми. Історичний розвиток українського села сформував своєрідний менталітет його жителів, де особливо виділялася одна з головних рис українства – хазяйновитість. Але ця властивість не була належним чином запотребована радянською епохою. Більшовицький переворот 1917 року декларував відчуження приватної власності в господаря. Насильницькими методами проводили експропріацію в безпосередніх товаровиробників створеного ними продукту.

У народі жив дух непокори. Селяни прагнули відчайдушно захищати нажиту наполегливою працею власність. Терплячий, інертний господар, усвідомивши небезпеку, яка насувалася від нового радянського більшовицького режиму його родині та достатку, вимушено міняв «орала на мечі». Повнолюдне українське село, розбурхане війнами і революціями, ущент збурене більшовицькою експансією, було однорідне у своєму одвічному прагненні захистити надбане. І воно повстало проти більшовицького режиму.

Широкими степами мчали махновські тачанки, у віковічних лісах Холодного Яру естафету нескореного українського духу переймали побратими Головного Отамана Холодного Яру Василя Чучупаки. Численними повстанськими загонами повнилася рідна земля. Село піднялося захищати землю і волю!

Протистояння між непокірним українським селом і московсько-більшовицьким урядом довело неспроможність останнього упокорити перше, навіть застосовуючи найбільш агресивні методи. Тому більшовики вдавалися до підступних методів боротьби, використовуючи давній принцип римських цезарів «Розділяй і володарюй!», доповнюючи його лукавим гаслом «Інтернаціоналу»: «Хто був нічим – той стане усім!». Радянський політичний режим посилював майнове й соціальне розшарування на селі, сприяючи соціальному протистоянню в раніше більш-менш однорідному середовищі. Із цією метою радянський політичний режим під час чергового вторгнення до України зорганізовує 1920 року в українському селі Комітети незаможних селян (КНС, комнезами), сподіваючись знайти власну соціальну опору. На комнезамів покладали важливе завдання: упоратися руками самих же селян проти самих же селян.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інтерес до спроб аналізу взаємин влади й селянства виник одразу в сучасників процесу. Здебільшого це були напрацювання партійно-радянських лідерів [1; 2; 3; 4; 5; 6]. У працях М. Д. Березовчука [7; 8] на конкретно-історичному матеріалі схарактеризовано історію утворення та діяльності комітетів незаможних селян. Дослідник наголошував на соціально-економічних, політичних, національних умовах розвитку українського села. Однак опис соціально-психологічного образу незаможника залишився поза увагою автора.

Мета дослідити люмпенізовану психологію незаможника, особливості використання радянським політичним режимом «почуттів слабких» для утвердження його в українському селі.

Виклад основного матеріалу. Радянський політичний режим, утілюючи принципи «поділяй і владарюй», «грабуй награбоване», досягав потрібної суспільно-політичної динаміки. Збочена психологія люмпена (можливість миттєво отримати матеріальні блага) заповонила суспільну свідомість.

Намагання більшовицької партії реалізувати «широкомасштабний соціальний експеримент» [9, 7] потребували надійного союзника. Саме на комнезами радянський політичний режим покладав великі сподівання в досягненні поставленої мети. Теорія грандіозного комуністичного експерименту на практиці застосовувала природне матеріальне невдоволення селян станом речей, що з часом сягнуло рівня революційних вимог.

Більшовики усвідомлювали те, що українське селянство, з огляду на соціально-економічну, політичну динаміку, стало носієм власної історії і справжніх цінностей. Саме воно здатне спрямовувати розбурхане українське село в небажаному для радянської влади напрямі. Така ситуація змушувала більшовиків динамічно насаджувати в сільському соціумі цінності деградованої психології, концентруючи й націлюючи цей потенціал для утвердження нового політичного режиму.

У подальшому, зважаючи на характер суспільно-політичної ситуації в українському селі, влада неодноразово мусила використовувати комітети незаможних селян як політико-економічні важелі тієї чи тієї кампанії.

IV конференція КП(б)У (17–23 березня 1920 року), констатуючи нечисельність і слабкість партосередків у селах, їхню неавторитетність, «засилля куркульства у сільрадах» (це завважало більшовикам активно керувати суспільно-політичними й економічними процесами), ухвалила рішення політично організувати сільську бідноту й маломісних середняків у спеціальні класові організації для захисту їхніх інтересів, а також для виконання законів про наділення землею безземельних і малоземельних селян та про хлібну розкладку [10, 73].

Після більшовицького перевороту відбувалася конфіскація й розподіл великих латифундій: поміщицьких, монастирських і церковних володінь, що, зрештою, не змогло задовольнити земельний голод в Україні. Актуальною ставала проблема землезабезпечення селянства за рахунок заможної його частини. Навесні 1920 року радянська влада розпочала реалізовувати ухвалені «Закон про землю», що передбачав конфіскацію надлишкового сільськогосподарського інвентарю й тяглової сили в заможних господарів. Комнезами стають активними учасниками цього ревізійного процесу.

На Першому Всеукраїнському з'їзді комнезамів (1920 рік) зазначено: процес конфіскації земельних надлишків у «куркулів» набував інтенсивного характеру в тих селах, де були сильні організації комітетів незаможних селян. З'їзд виступав за повну ліквідацію «куркульських» господарств і передання їхньої землі, інвентарю та тяглової сили в розпорядження трудового селянства [11].

Щоб стабілізувати соціально-економічну й політичну ситуацію, V Всеукраїнський з'їзд Рад 2 березня 1921 року ухвалив «Закон про закріплення землі» на 9 років за тими трудовими господарствами, які її обробляють. На місцях комнезами активно втілювали в життя земельні директиви влади [12, 215, 222].

Запровадження радянським політичним режимом політики «воєнного комунізму» із його невід'ємним атрибутом продовольчою розкладкою знаходило позитивний відгук у носіїв люмпенізованої психології. Головними рисами їхньої роботи з утілення директив радянської держави були: розкуркулення, реквізиція матеріальних цінностей заможних односельчан, примусовий характер збору продрозкладки. Право втілювати на практиці закон про землю, збір податків, боротися з «політбандитизмом», проводити розкуркулення сприймалося незаможниками як момент досить високої довіри влади до них як до інституту, а стосовно самих себе – упевненість у власній стабільності, оскільки вони контролювали вагомі громадсько-політичні й економічні важелі на селі.

Перепрофілювання в середині 1920-х років організації комнезамів різко знижувало суспільну роль організації незаможників, породжувало занепад і розгубленість: «Незаможники залишились біля розбитого корита, – повідомлялось у зведенні ОДПУ за № 2 від 11 вересня 1925 року. – Оце дяка за те, що бились, бандитів гнали та розкладку брали, тепер залишились за бортом», – такі розмови ходили серед незаможників Адамівського району Херсонської округи» [13, 57]. «А в селі Пеньківка Тульчинської округи в середовищі місцевого комнезаму панують «ліквідаційні настрої» [13, 85].

Висловлене комнезаможниками розчарування змінами щодо їх реорганізації на середину 1920-х років засвідчує ностальгію за часами, коли влада потребувала послуг носіїв люмпенізованої психології.

Запровадження нової економічної політики, перехід від продрозкладки до фіксованого податку суттєво порушували командно-репресивні підвалини радянського політичного режиму, який тримається на: «розкуркуленні», реквізиції зерна, боротьбі з «політичним бандитизмом». Абсолютно протилежні громадсько-політичні й економічні засади впроваджували згідно з політикою НЕПу. У середовищі комнезамів помітними стають занепадницькі настрої, які довелось «оздоровити чисткою». «Скорочення кількості членів КНС сприяли більш кращій їх питомій вазі», – зазначалось в «Бюлетені про внутрішнє становище на Україні» (1 листопада – 1 грудня 1921 року) [14, 11 зв.].

Однак задекларовані принципи НЕПу не внесли суттєвих змін у характер діяльності комнезамів. Вони продовжували енергійну боротьбу з «куркульською» контрреволюцією як збройну (боротьба з бандитизмом), так і економічну (відбирання в куркулів земельних надлишків та реманенту). Чинні повноваження давали комнезамам змогу виконувати функції, характерні для сільських рад, наголошуючи на власній значущості та власному авторитеті як державної організації.

У матеріалах, зібраних під час вибіркового обстеження комнезамів, що проводили ЦК КП(б)У в 1925 році, зазначено, що «між комнезамами і сільрадами часто створюються надзвичайно неправильні і хворобливі стосунки». Вони породжені прагненням КНС адмініструвати, захоплювати органічні функції сільських рад. Комнезами цікавилися здебільшого тими самими питаннями, що й сільська рада. Вони також втручалися у сферу діяльності сільських рад: стягнення сільськогосподарських податків, страхових зборів, забезпечення шкіл паливом та ін. [15, 4].

Комнезамами поступово втрачали своє значення масової політичної організації сільської бідноти. «КНС в теперішньому вигляді не є масовою організацією бідноти», остання до 70-75 % не охоплена комнезамами. «Склад КНС, – говорилося в обстеженні, – в більшості вузьке замкнуте коло служилих, наполовину батрацьких елементів, не пов'язаних спільністю виробничих ознак, що часто надає люмпен-пролетарського характеру всій організації, котра лаптує своє існування на різному роду подачках, пільгах і привілеях від держави» [15, 9].

Обстеження засвідчило, що адміністративний статус комнезамів відповідав нормам надзвичайного періоду. Коли надходив час помірної лібералізації суспільно-політичного й економічного життя, комнезамами не змогли адекватно зжитися з новими реаліями [15, 47].

Нездатні перебудуватися в умовах «нового курсу», комнезамами продовжували виконувати звичну роботу на селі – розкуркулювати: «Взагалі КНС в обстежуваних селах, як організація, активної ролі не відіграє. Помітна тенденція з боку КНС до подальшого розкуркулювання» [15, 47].

І як загальний висновок звучало: «необхідно поставити завдання боротьби з такими явищами, які мають часте місце в КНС як диктатура над всією селянською масою. Із замкнутістю організацій КНС потрібно провести боротьбу... необхідно подолати в роботі КНС залишки «воєнного комунізму» [15, 49].

Зважаючи на те, що до певної міри ліберальні принципи НЕПу не вписувалися в більшовицьку доктрину майбутнього суспільного устрою, радянське політичне керівництво, реорганізовуючи комнезамами, сподівалося все-таки остаточно не поривати зв'язків і в слушний момент звернутися до них по підтримку під час проведення чергового етапу реформ. На цьому наголошував Л. Каганович у ході об'єднаного пленуму ЦК і ЦКК ВКП(б) у листопаді 1926 року: «Ми реорганізуємо КНС, наша політика на Україні – зберегти КНС, не допустити їх ліквідації, зберегти їх в новій реорганізованій формі» [16, 130].

У кінці 1920-х років радянська влада згортає НЕП, упроваджує диктаторські методи у взаєминах із селянством. Примусові хлібозаготівлі, надмірне оподаткування, позика індустріалізації стають реаліями сьогодення. Упровадження надзвичайних заходів у суспільно-політичне та економічне життя країни покликало до життя тимчасово забуту структуру – КНС. Для комнезамів настав час звичних для них дій. Набутий гіркий досвід примусових хлібозаготівель періоду «воєнного комунізму» удосконалювався в умовах «надзвичайщини» кінця 1920-х років (примусові хлібозаготівлі, непомірне оподаткування, організація проведення позики для індустріалізації).

Лазар Каганович навесні 1928 року позитивно оцінив дії КНС у хлібозаготівельній кампанії, тобто з початком уведення надзвичайних заходів: «Незаможники допомогли нам, надали нам організовану допомогу» [16, 279].

Активізувала комнезамівські бажання брати участь у реквізиційних хлібозаготівлях відома постанова ВУЦВКУ і РНК УСРР від 3 липня 1929 року «Про заходи щодо розкуркулення селян». Постанова націлювала «із штрафних грошей (стягнених із тих селян, які не змогли виконати хлібозаготівельні плани – Г.К.)... обов'язково... відчислити 25 відсотків, повертаючи їх до відповідних фондів кооперування й колективізації сільської бідноти даної місцевості» [17, 102].

Доцільність дій комнезамів в умовах нав'язаної «революції зверху» засвідчувала їхня плідна робота, санкціонована радянською владою, яка вміло вгамовувала чи викликала енергію люмпена. Радянська влада використовувала набутий досвід роботи комнезамів щодо ревізиції хліба в умовах «воєнного комунізму» і в нових реаліях залучала їх до подвірних обходів для виявлення хліба в оселях сільських жителів. «Члени комнезамів і біднога за завданням органів КНС з уповноваженими РВК обходили двори заможних і куркулів на предмет пошуку самогону тощо, використовуючи це для посилення хлібозаготівель», – говорилось у звіті Коногоської округи про хід хлібозаготівель і участі в цій кампанії комнезамів протягом травня 1929 року [18, 30].

Висновки. Особлива увага радянського політичного режиму до українського села як носія вагомого економічного потенціалу й непокороеного суспільно-політичного настрою поставила перед більшовиками завдання роз'єднати його ідейно та економічно. Використовуючи особливості психології пауперизованої частини селянства, її тяжіння до примітивної зрівнялівки, більшовики створили специфічну організацію КНС – комнезами, комітети незаможних селян. Дія цієї структури найбільш яскраво виявлялася в умовах надзвичайних заходів, а тому в середині 1920-х років комітети незаможних селян переживали не найкращі для себе часи. Розгубленість, розчарування й розпач були характерними для більшості учасників комнезаможного руху. На середину 1922-го року їхня скоротилася вдвічі.

Однак більшовицька ідеологія, в основі якої лежали диктаторські принципи, могла себе повністю зреалізувати в умовах міцної командно-репресивної системи, а тому більшовики не були зацікавлені в ліквідації комітетів незаможних селян.

Нав'язана сталінська «революція згори», згоргаючи НЕП і остаточно утверджуючи командно-репресивну систему управління, передбачала задіяти характерні функції комітетів незаможних селян, які так природно доповнювали її зміст: примусова ревізіція хліба, пошук прихованих «ворогів», розкуркулення, примусова колективізація. Для заохочення до виконання ретельного поставлених завдань, влада живила люмпенізовану психологію, виділяючи їм певний відсоток від ревізованого. Розправившись із «куркулями», провівши примусову колективізацію, комітети незаможних селян як непотрібна радянській владі організація були розпущені.

У контексті порушеного питання потребує подальшого дослідження проблема участі комнезамів у проведенні примусових хлібозаготівель періоду сталінської «революції згори» і в організації Голодомору-геноциду 1932–1933 рр.

Список використаної літератури та джерел

1. Лісовий П. *Нетрі села. Статті, нариси. 1922–1924 рр.* / П. Лісовий – [Б. м. в] : Держвидав України, 1928. – 89 с.
2. Одинцов А. В. *Основы сельскохозяйственной политики на Украине* / А. В. Одинцов. – Харків, 1925. – 77 с.
3. Петровський Г. І. *Політичні та господарчі завдання КНС. Перероблена доповідь на 6 Всеукраїнському з'їзді КНС* / Г. І. Петровський. – Харків : Держ. вид-во України, 1929. – 60 с.
4. Петровський Г. І. *Про роботу партії на селі. Доповідь на X з'їзді КП(б)У* / Г. І. Петровський. – Харків : ДВУ, 1928. – 96 с.

5. Петровський Г. І. *Ради за період громадянської війни і за мирного будівництва* // Г. І. Петровський. – Харків : Держвидав України 1927. – 55 с.

6. Раковский Х. Г. *Что дали незаможникам их комитеты?* / Х. Г. Раковский. – Харьков : Всеукраинский ГИЗ, 1921. – 32 с.

7. Березовчук М. Д. *Комнезами України в боротьбі за соціалізм* / М. Д. Березовчук. – Київ : Політвидав України, 1965. – 123 с.

8. Березовчук М. Д. *Перші соціалістичні перетворення на селі. Про організації сільської бідноти та їх роль у здійсненні перших соціалістичних перетворень* / М. Д. Березовчук. – Київ : Політвидав України, 1976. – 146 с.

9. Данилов В. П. *Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание : документы и материалы в 5-ти томах* / под ред. В. П. Данилов, Р. Маннинг, Л. Виола // Май 1927 – ноябрь 1929. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОСПЭН), 1999. – Т. 1. – С. 7–67.

10. *«Про роботу на селі»*. – Резолюція IV конференції КП(б)У 17–23 березня 1920 р. // Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК : у 2 т. / ред. В. І. Юрчук (голова) та ін. – Київ : Вид-во Політичної літератури, 1976. – Т. 1. – 1918–1941. – С. 71–73.

11. *Вісті – газета I Всеукраїнського з'їзду комнезамів : часопис*. – № 2,3. – Харків, 1920.

12. *Комітети незаможних селян України (1920–1933) : збірник документів і матеріалів* / за ред. проф. І. К. Рибалки. – Київ : Наукова думка, 1968. – 639 с.

13. *Центральний архів Федеральної служби безпеки Російської Федерації (далі ЦА ФСБ РФ)*. – Ф. 2. – Оп. 3. – Спр. 594. *Сводки материалов ИНФО ОГПУ о политсостоянии и экономрасслоении деревни за 1925 г.* – 233 с.

14. *ЦА ФСБ РФ*. – Ф. 1. – Оп. 5. – Спр. 446. *Информационный бюллетень Всеукраинской ЧК*. – 1.11.1921 – 1.12.1921 гг. – 21 с.

15. *Російський державний архів соціально-політичної історії (далі – РДАСП)*. – Ф. 17. – Оп. 84. – Дело 906. *Сводки Информотдела ЦК РКП(б) о сельском хозяйстве, о болезненных явлениях в партийной организации Бийского уезда, о кабалных сделках в деревне и способах борьбы с ними, о работе среди наименьшинств, о наименьшинствах в деревне, о состоянии ККОВ, КНС и союзах Кошчи, о работе среди крестьянок, о кооперации в деревне, о подготовительной работе парткомов по сбору сельхозналога, о переселенческом вопросе, материалы о крестьянских союзах*. – 1925. – 117 с.

16. *РДАСП*. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 107. *Стенограммы выступления Кагановича Л. М. на пленумах ЦК КП(б)У по вопросам работы объединённого Пленума ЦК и ЦКК ВКП(б), о перевыборах парторганов и Советов, украинизации, хлебозаготовках и др. вопросам; вспомогательные материалы к выступлениям и правками автора*. – 23.07.1925 г. – 1928. – 285 с.

17. *Коллективизация і голод на Україні. 1929–1933 рр. : збірник документів і матеріалів* – Київ : Наукова думка, 1992. – 733 с.

18. *Центральний державний архів вищих органів влади України*. – Ф. 257. – Оп. 1. – Спр. 909. *Звіти, доповідні записки, інформаційні листи і статистичні відомості окружних КНС про хлібозаготівлі у 1928/29 р. та участь у ній КНС*. – Березень–23 вересня – 1929. – 76 с.

References

1. Lysovyi Peter (1928). *Slums and villages. Articles, essays. 1922 - 1924 biennium. Ukraine State Publishing House (in Ukr.)*
2. Odintsov A. (1925). *Fundamentals of village policy in Ukraine. Kharkiv (in Ukr.)*
3. Peter G. (1929). *Political and household tasks of KNS. Redesigned report on 6 National Congress ANC. Kharkiv: State Ukraine publishing house (in Ukr.)*

4. Peter G. (1928). *Concerning the work of the party in the countryside. Report on the Tenth Congress of the CP (B) U.* Kharkov: DVU (in Ukr.)
5. Peter G. (1927). *During the period of civil war and in peace-building.* Kharkiv: Ukraine State Publishing House (in Ukr.)
6. Rakovski H.G. (1921). *What unwealthy committees have received?* Kharkiv: All-Ukrainian HYZ (in Ukr.)
7. Berezovchuk M.D. (1965). *KNS Ukraine in the struggle for socialism.* Kiev: Politydav Ukraine (in Ukr.)
8. M.D. Berezovchuk. (1976). *First socialist transformation of the countryside. Organization of rural poor people and their role in the implementation of the first socialist transformation.* Kiev: Politydav Ukraine (in Ukr.)
9. V.P.Danylov, Robert Manning, Lynn Viola. (1999). *Tragedy of Soviet village. Collectivization and Depriving. Documents and materials in 5 volumes. Redactors words // Tragedy of Soviet village. Collectivization and Depriving. Documents and materials in 5 vols. / Vol.1. May 1927 - in November 1929 / Ed. V.P.Danylov, R. Manning, L. Vyola. Moscow: The Russian Political Encyclopedia (ROSPEN) (in Russ.)*
10. "The work in the countryside." - Resolution of IV conference (b) U 17-23 March 1920 // *The Communist Party of Ukraine by its resolutions and decisions of the congress, conferences and plenary sessions of the Central Committee (1976): In 2 t. / Ed. VI Yurchuk (Chairman) and others. Kyiv: Red. of Political Literature. T. 1. 1918-1941 (in Ukr.)*
11. *News - Newspaper Congress and national KNS. 1920. The magazine № 2,3. - Kharkiv (in Ukr.)*
12. *The committees of poor peasants of Ukraine (1920-1933). (1968). Collection of documents and materials/ Ed. prof. I.K. Rybak. Kiev: Naukova Dumka (in Ukr.)*
13. *Central Archives of Federal Security Service (the FSB RF). F. 2. (1925). Op. 3. Conjugation. 594. Collections of materials INFO GPU about village state 14. RF FSB. - F. 1. (01.11.1921. - 12/01/1921). Op. 5. - conjugation. 446. Consumer Information Bulletin of all-Ukrainian Cheka. biennium (in Russ.)*
14. *Central Archives of Federal Security Service (the FSB RF). F. 1. (1.11.1921. - 1.12.1921). Op. 5. conjugation. 446. Consumer Information Bulletin of all-Ukrainian Cheka. biennium (in Russ.)*
15. *Russian State Archive of Socio-Political History (hereinafter - RDASPI). F. 17. (1925). Op. 84 - Case 906. Information RCP (b) of agricultural sector, phenomenon in organization in Blysk, at Ussuir transaction concerning Charcoal and struggling methods (in Russ.)*
16. *RDASPI. F. 81. (23. 07.1925 - 1928). Op. 3. Conjugation. 107. Writing of L.M. Kaganovich at the plenum of the Communist party, concerning the issue of joined Plenum work and CP, CPSU (b), and at reelection of Soviet management, ukrainization, bread gathering (in Russ.)*
17. *Collectivization famine in Ukraine. 1929 - 1933. 1992. Kiev: Naukova Dumka (in Ukr.)*
18. *Central State Archives of higher authorities of Ukraine. F. 257. (1976). Op. 1. Conjugation. 909. The reports, memos, newsletters and statistical information about the district KNS grain procurement in 1928/29. Participation of the ANC. March 23 September 1929 (in Ukr.)*

G. Kapustyan

BOLSHEVIK POLICY VARIANT OF «ROMAN CAESARS» OR, POOR PEASANTS COMMITTEES AS LUMPEN PSYCHOLOGY EXHIBITION

Bolsheviks revolutionary changes implementation in t Ukrainian villages has showed that their policy needs a reliable ally. Using features of peasantry psychology, its attraction to primitive egalitarianism, the Bolsheviks created a specific organization KNS — committees of poor peasants in 1920. KNS had to make the processes of social and economic differentiation in Ukrainian villages, which will suit the Bolsheviks.

KNS have politically and economically destroyed prosperous peasants-owners, producers of the countryside wealth. KNS served as typical village councils, emphasizing their own importance and its own credibility as a state organizations.

Since 1920 (the year of KNS foundation) till 1933 (the year of cessation of their activity), as an urgent need to support the Soviet political system, committees of poor peasants occasionally appeared to the political arena from nothingness.

KNS activities were evident in terms of emergency measures. Emergency measures were applied by the Soviets in the early and late 1920s.

The committees of poor peasants experienced not the best times for themselves in the middle of the 1920s. During this period KNS experienced confusion, frustration and despair. In mid-1922, their number reduced twice.

In the late 1920s there was Stalins "revolution from above". Liberal principles of the New Economic Policy disappeared and finally command and repressive system of governance came to live. Soviet power needed the support of the committees of poor peasants during forced grain gathering, searching for hidden "enemies of the working people", dispossession, forced collectivization, the famine-genocide. Soviet political regime encouraged the underclass psychology holders who cooperated with the regime. The government gave to those a certain percentage of material wealth from the requisitioned property. Having finished with the "kulaks" by making forced collectivization, committees of poor peasants were dissolved in 1933 as unnecessary.

Key words: Ukrainian village, Soviet political regime, poor peasants committees, lumpen psychology, new economic policy, extraordinary measures.

УДК 930-316.314 «19»

O. B. Компанієць

*магістрант архівознавства ННІ історії та філософії
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

«КУРКУЛЬСЬКИЙ БАНДИТИЗМ» VS «СОЦІАЛЬНИЙ БАНДИТИЗМ»: КОНТУРИ НОВОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПАРАДИГМИ У СВІТЛІ ТЕОРІЇ ЕРІКА ГОБСБАУМА

У статті розкрито основний зміст, проаналізовано сильні та вразливі сторони концепції «соціального бандитизму» сучасного британського історика Еріка Гобсбаума. Зроблено спробу екстраполяції феномену «соціального бандитизму» на явище селянського опору політиці радянської влади в Українській СРР на межі 1920-х – 1930-х рр., котре кваліфікувалося тоталітарним режимом як «політичний» та/або «куркульський бандитизм».

На основі українського випадку підтверджено висновок Е. Гобсбаума про те, що соціальний бандитизм – це не сценарій для дії у селянському середовищі, а форма селянської самопомогі у протистоянні з «чужинцями», щоб уникнути кримінального бандитизму за певних обставин.

Ключові слова: «соціальний бандитизм», «куркульський бандитизм», Е. Гобсбаум, Велика селянська війна в Росії – СРСР, історіографія.

Постановка проблеми. Сучасний британський історик-неомарксист Ерік Джон Гобсбаум (1917 – 2012) добре відомий у світі, зокрема в Україні,